

روزنامه رسمی کشور شاهنشاهی ایران

شامل: متن قوانین - تصویبنامه ها - صورت مفصل مذاکرات مجلس شورای ملی - اخبار رسمی - فرامین - انتصابات - آئین نامه ها - بخش نامه ها - آگهی های رسمی و قانونی سؤالات

سال پنجم - شماره ۱۲۸۵

صفحه ۴۷۴۲

۳ شنبه ۲۸ تیر ماه ۱۳۲۸

پیر: سید محمد شاهی

دوره یازدهم قانونگذاری

شماره مسلسل ۱۷۴۴

روزنامه یومیه

فهرست مندرجات

صورت مشروح مذاکرات صد و یکمین جلسه دور یازدهم از صفحه ۱ تا ۸ آگهی های رسمی ۹

مذاکرات مجلس

جلسه ۱۹۱

صورت مشروح مذاکرات جلسه عصر چهارشنبه ۲۴ تیر ماه ۱۳۲۸

فهرست مطالب:

- ۱ - بقیه مذاکره در اصلاح قانون انتخابات
- ۲ - سؤال آقای منصف و جواب آقای وزیر امور خارجه راجع باب هیرمند
- ۳ - موقع جلسه بعد - ختم جلسه

مجلس ساعت هشت و پنجده دقیقه بعد از ظهر بریاست آقای رضا حکمت تشکیل گردید

۱- بقیه مذاکره در اصلاح قانون انتخابات

در این صورت شناسنامه مسلم جانشین کارت انتخاباتی خواهد بود .
ملک مدنی قیلا مشابه این پیشنهاد رد شده است .

رئیس - آقای دکتر عبده .

دکتر عبده - بنده قبل از اینکه شروع کنم توضیحاتی خدمت آقایان بدهم راجع به پیشنهاد خودم لازم است این نکته را برضتان برسانم که اگر خاطر تان باشد پیشنهاد آقای دکتر متین دقتی بموقع رای گذاشته شده ام موافق بودند وعده مخالف وعده هم منتفع ولی چون عده متممین بر عده مخالفین میچربید از این لحاظ بموجب ماده آئین نامه که فعلا بنده خاطرم نیست و همان روز هم مذاکره شد و جناب آقای رئیس هم تأیید کردند نظر ما را که پیشنهاد آقای دکتر متین دقتی مردود نشده در نشد ... (ملک مدنی - در شده) (دهقان - فرمایش شما درست نیست) این ماده را بنده میخوانم

رئیس - این جلسه بر طبق رای مجلس برای اصلاح قانون انتخابات تخصیص داده شده قیلا که این لایحه مطرح بود پیشنهادات ماده ششم قرائت میشد حالاهم دنباله پیشنهادات ماده ششم قرائت میشود پیشنهاد آقای دکتر عبده

(بشرح زیر قرائت شد)

ریاست محترم مجلس شورای ملی .
پیشنهاد میکنم بجای تبصره ماده ۶ نوشته شود دولت مکلف است بلافاصله پس از تصویب آئین نامه مذکور در تبصره یک ماده ششم منتهی در ظرف ۶ ماه کارتهای انتخاباتی را بمنظور استفاده در دوره هفدهم تهیه نماید . عدم اقدام باین وظیفه قانونی در حکم امتناع از انجام وظیفه بوده و مستلزم مسئولیت قانونی است .

معدک هر گاه بجهتی تا آغاز انتخابات دوره هفدهم در بعضی حوزه ها کارت انتخاباتی تهیه نشده باشد

* عین مذاکرات مشروح یکصد و یکمین جلسه از یازدهمین دوره قانونگذاری

اداره تند نویسی و تحریر صورت مجلس - ۱

آقایان توجه فرمایند ماده ۱۶۶ را بنده قرائت میکنم: هر یک از نمایندگان در کلیه مسائل مطروحه که منتهی باخذ رای میشود باید رای خود را نفیاً یا اثباتاً اظهار کنند در صورتیکه امتناع نمایند جزء موافق یا مخالف محسوب نخواهند شد .
رئیس - این مربوط نیست کسیکه مخالفت نکرده .

دکتر عبده - خواستم عرض کنم که منتهی جزء مخالف و موافق محسوب نمیشود در هر حال پیشنهاد بنده با پیشنهاد سابق از جهاتی اختلاف دارد. پیشنهاد بنده اختلاف دارد از این جهت که بنده در متن پیشنهادی خودم قید کرده ام که رای باید مستقیم باشد و مخفی و در اینجا ترتیبی برای طرز رای گرفتن در دوره شانزدهم و طرز رای گرفتن در دوره هفدهم پیش بینی کرده اند و حال آنکه در پیشنهادهای سابق باین ترتیب پیشنهاد نشده بود و ماده ششم بطوریکه بنده پیشنهاد کردم دادن رای مستقیم و مخفی است بنا بر این همینکه رای دهنده باطابق انجمن وارد شد پس از ارائه شناسنامه در دوره شانزدهم و کارت انتخاباتی در دوره هفدهم یکی از اوراق مذکور در بالا را از ظرفیکه اوراق مخلوط در آن ریخته شده برداشته و سپس در محلی که در اطاقیکه تعیین شده برای نوشتن رای میروند و رای خود را نوشته بصندوق میاندازد بنده خیلی خوشوقتم که امشب یک جلسه خاصی برای تعیین تکلیف لایحه انتخاباتی تشکیل شده و این کاشف از علاقه ای است که نمایندگان

معتبر بمقرات مربوط با انتخابات را دارند. کاشف از اینست که علقه مندره هر چه زودتر تکلیف لایحه انتخابات معلوم شود تا انتخابات دوره شانزدهم شروع شود و حتی الامکان فترتی بیش ناپدید استدعای بنده از آقایان نمایندگان محترم اینست که در هر حال امشب تعیین تکلیف قطعی این لایحه را بفرمایند. برای اینکه منظور احساس میشود تا وقتیکه نسبت باین لایحه تعیین تکلیف نشده شاید دولت تکلیف را نمیداند و نمیتواند با انتخابات دوره شانزدهم بآدمت نماید راجع به پیشنهادی که بنده کردم مذاکرات خیلی زیاد شده در مقام این نیستم که استدلالاتی که بفتح پیشنهاد بنده شده تکرار کنم ولی قدر مسلم اینست که اگر ما وقت کنیم در قانون فعلی انتخابات ببینیم که در قانون فعلی انتخابات هم پیش بینی شده برای رأی دادن مخفی است بنده میخواستم عرض بکنم معنای رأی مخفی چیست؟ معنای رأی مخفی اینست که آن کسیکه رأی میدهد فقط از مندرجات ورقة رأی مستحضر باشد درجه صورت ممکن است آن کسی که رأی میدهد از مندرجات رأی مستحضر شود؟ با اعتقاد بنده فقط در صورتی ممکن است مخفی بودن رأی تأمین شود که خود رأی دهنده رأی را بنویسد در صورتیکه رأی دهنده خودش رأی را بنویسد و رأی را بدیگری بدهد که بنویسد در این صورت شرط مخفی بودن که در قانون فعلی هم پیش بینی شده تأمین نخواهد شد بنابراین پیشنهاد دولت با اعتقاد بنده قانون جدیدی نیست در حقیقت یک تقسیمی است در قانون فعلی یعنی قانون فعلی شرط کرده که رأی دادن باید مخفی باشد لایحه پیشنهادی دولت خواسته بگوید که برای تأمین خفا در رأی چه شرایطی لازم است آمده و گفته که باید رأی دهنده خودش بیاید در اطاق انجمن و یک ورقة ببرد و بگوید و برود در محل مخصوصی که برای رأی دادن پیش بینی شده رأی خودش را بدهد بنا بر این ماده ششم پیشنهادی دولت در حقیقت تفسیر قانون فعلی انتخابات است و چیز تازه نیست اما چرا باید اینکار را بکنیم بنده فقط بر سهیل یادآوری میخواستم عرض بکنم که آقایان اگر توجیه کنند بوضع انتخابات کنونی باین نتیجه میرسد که کسانی که نمیتوانند رأی خودشان را بنویسند اینها معمولاً بان کسیکه خودشان میخواهند رأی نمایند و منظور از قانونگذار اساس حکومت ملی مبنی بر این بوده است که اشخاص رأی خودشان را بدهند نه رأی دیگری را باید از روی منطوق و اصول باین نتیجه برسیم که تنها کسانی میتوانند رأی خودشان را بدهند که قادر باشند توانائی داشته باشند رأی خودشان را بنویسند (صحیح است) اینجا گفته شد که اگر شما بایند ماده ششم پیشنهادی دولت را قبول بکنید یعنی اشخاص در صورتی حق رأی بدهید که آنها بیایند ورقة شناسنامه ارائه بدهند و بعد آن ورقة را بگیرند و بروند در محل مخصوصی نام کاندیدا مائیرا که در نظر دارند بنویسند در این صورت یک اکثریتی را از حق انتخاب کردن محروم کرده اید بنده میخواستم این نکته را بر عرضتان برسانم با اعتقاد بنده انتخاب کردن و بطور کلی استفاده از حقوق اجتماعی حق نیست بلکه وظیفه است حالا آمدیم و قبول کردیم که انتخاب کردن حق است وظیفه نیست اگر بر فرض بیائیم و این اصل را قبول بکنیم تازه با اعتقاد بنده با هم اشکالی کار ما ندارد برای

چه؟ برای اینکه فرق است بین داشتن حق و اصال حق ملاحظه کنید یک نفر صغیر یک نفر سفیه او دارای حقوق مدنی است بطور مسلم یک نفر صغیر در صورتی که فرض کنید یک کس سن هیجده سال نرسیده باشد او مالک شناخته میشود بنابراین دارای حق مالکیت است ولی چنین کسی حق معامله ندارد یعنی قیوم برایش معین میکنند که معامله بکند یک نفر سفیه دارای حق مالکیت است حق مالکیت دارد ولی همین سفیه حق معامله ندارد بنابراین فرق است بین دا را بودن حق و اعمال حق اشخاصی هستند که در حقوق مدنی دارای حقوق هستند بدون اینکه بتوانند حق خودشان را اعمال کنند در مقام تطبیق و مقایسه اگر ما این اصلی که در حقوق مدنی جاری است این را بخواهیم در حقوق عمومی اجرا بکنیم باینجا میسریم افراد بطور کلی دارای حقوق اجتماعی هستند از جمله دارای حق انتخاب کردن هستند ولی کسیکه نتواند رأی خودش را بنویسد و نتواند از این حق استفاده کند یعنی حق خود را اعمال بکند و اگر کسی نتواند قادر نباشد توانائی نداشته باشد اسم کاندیداهاییکه بان رأی میدهد بنویسد یعنی نتواند از حق خودش استفاده کند (کشاورز صدر - پس معامله هم نمیتواند بکند) بنده خیال میکنم با این مقدماتی که عرض کردم وبا توجه باین نکته که اگر آقایان واقعاً میل دارند یک تحولاتی که مقتضیات بین المللی ایجاد میکند در این کشور بالاخره انجام بشود و عملی بشود آقایان باید از خودشان گذشت نشان بدهند بنده شخصاً هیچ اطمینان ندارم که اگر حق انتخاب کردن اختصاص پیدا کند با اشخاصیکه قادر باشند بنویسند من انتخاب میجوم (صحیح است) ولی اهمیت ندارد ملاحظه کنید در مقام مصالح مملکت و وظیفه هر فردی است که گذشت نشان بدهد و نواند کاری بکند بنده خیال میکنم این ماده ششم پیشنهادی دولت بان اندازه خود اساس مشروطیت ایران برای کشور ما اهمیت دارد (مکی - صحیح است) یعنی همانطور که مشروطیت آمد و یک تحولاتی را در این کشور ایجاد کرد (آشتیانی زاده - تحولات بدی ایجاد کرده) ممکنست مشروطیت ما صد درصد همانطوریکه آقای آشتیانی زاده فرمودند نتیجه نرسیده باشد ولی خوب ما اگر مردمان منطقی باشیم مردمان عاقلی باشیم باید ببینیم که چرا رژیم حکومت ملی ما نتیجه نرسیده با اعتقاد بنده اگر رژیم حکومت ملی ما نتیجه نرسیده برای اینست که طرز انتخابات در ایران آنطوریکه باید و شاید نبوده یعنی واقعاً قطع نظر از شخصیت هائی که اینجا هستند قطع نظر از لیاقت و شایستگی که آقایان دارند و من منکرش نیستم ما نمیتوانیم ادعا بکنیم که صد درصد مظهر اراده و منافع مصالح عمومی این مملکت هستیم با اعتقاد من آقایان بیایند در این موقع مهم یک عمل تاریخی انجام بدهید و من یقین دارم اگر ما این گذشت را از خودمان نشان دادیم و حسن نیتی که دولت از خودش نشان داده ما دنبال کردیم و برای تجدید انتخاب خودمان با فشاری نکردیم که حتماً متن پیشنهادی ماده ۶ دولت را زیر پا بگذاریم، نشان دادیم که علقه مندیم بمصالح مملکت من یقین دارم اگر ما چنین عملی را انجام دادیم بطور قطع و بطور حتم قسمت مساوی از وظیفه ما را نسبت باین مملکت و نسبت بقوت و تحکیم حکومت ملی ایران انجام خواهیم داد (صحیح است) بنابراین

بنده استدعا میکنم بدون هیچ تردیدی بدون هیچگونه تعصب نسبت پیشنهاد بنده رأی بدهید
دهقان - بنده اخطار نظامانای دارم
رئیس - بر طبق چه ماده ای؟
دهقان - بر طبق ماده پیشنهادات مشابه
 پیشنهاد آقای دکتر متین دفتری از لحاظ مفهوم مشابه این پیشنهاد است.
رئیس - بلی صحیح است ولی پیشنهاد آقای دکتر متین دفتری رد شده مادام که تکلیف معین نشده
دهقان - آن ماده تصریح ندارد باین ترتیب
رئیس - تصریح دارد
دهقان - ماده تصریح دارد باینکه راجع بر دبا قبول باید رأی بگیرند ممکن است نسبت بیک چیزی نسبت بردش یا قبولش رأی گرفته شود این درست نیست پیشنهاد بالتکلیف که در مجلس نمیشود
رئیس - بفرمائید بشنید تا من بگویم بخوانند آقای ملک مدنی بفرمائید
 عده خیلی تعجب میکنند زیرا که از دوجهت ایشای باید اوامر آقای سردار فخر رئیس محترم مجلس را اطاعت کنند (صحیح است) بنده یک مطلب را خدمت آقایان عرض میکنم خواهش میکنم گوش بدهید اگر هر جا دیدید بی نزاکت است اعتراض کنید بنده در مطالبی که در مجلس میگویم عقیده ام را عرض میکنم و بهجوقت هم بی نزاکت حرف ننیزم و نزاکت را رعایت میکنم (صحیح است) و برخلاف حقوق و حیث اشخاص حرفی ننیزم بنابراین ایشان رئیس محترم مجلس هستند و همه ما ها که در مجلس هستیم باید دستورات ایشان را قبول و اطاعت کنیم (صحیح است) محل تردید نیست شما عضو حزب ایشان هم هستید و تغلف حزبی هم کرده اید آقای رئیس مجلس بشهادت همه آقایان و صورت جلسه اعلام فرمودند که تصویب نشد پیشنهاد آقای دکتر متین دفتری سه ردمه هم مهاجه گردید آقای رئیس فرمودند که تصویب نشده
ملک مدنی - الان هم میگویند تصویب
 نشده جناب عالی که بکنفر از اعضای حزب ایشان هستند و یک نفر مرد با شخصیتی هم هستند برای عقیده تان نباید برخلاف آنچه که واقع شده اظهار بکنید این خواسته عرض کنم که توجیه داشته باشد اما برویم سر اصل مطلب بنده میخواستم مطالبی عرض کنم ولی امشب از اظهار بعضی از مطالب خودم خود داری میکنم اما آقا گفته طبقه بی سواد کشور را که کارگر و کشاورز باشند نمیتوانیم از افراد این ملت سوا کنیم (صحیح است) (مکی - ما برای حمایت آنها این کار را میکنیم) (آشتیانی زاده - آقای مکی شما توجیه ندارید باصل موضوع) (مکی - میخواهم از شر مالکین نجاتشان بدهم) برای چه نمیتوانیم مجزا کنیم برای اینکه منشور ملل متحد و دکتر عبده که جناب عالی همیشه از منشور ملل متحد و متفق صحبت میکنید برای این طبقه حق قائل شده میگوید هر مملکتی و هر امری که در رژیم را که خودش را اختیار دارد هر حکومت و هر رژیم را که خودش میخواهد قبول بکند - آیا هیچ گفته اند که باسواد

های مملکت هر رژیمی را که میخواهند قبول کنند؟ خیر عامه ناس گفته شده - حالا بنده استاد نمیکم باصل دوم قانون اساسی که آنجا میگوید عامه ناس برای معیشت و برای امور سیاسی خودشان باید در امور کشور مداخله کنند
 همین منشور ملل متحد را نگاه کنید دلیل هم این است که ما آمده ایم برای کارگر و کشاورز حق قائل شده ایم آنها را ما نمیتوانیم طبقه ای قائل بشویم که درس نوشتن کشور ما بی نظر باشند مگر همین اتحادیه هائی نیست که جناب عالی همیشه استدلال میفرمائید؟ بنده عرض میکنم شما بعقیده بنده شما که یک شخص باسواد وبا شخصیتی هستید باید جانب این اشخاص را نگاه بکنید که آنها مردمانی هستند که خلاصه باید مورد توجه باشند بنده حالا میخواهم جمله ای که فرمودید عرض کنم مگر دولت اتحادیه کارگری را قبول نکرده؟ اگر اینطور است پس چرا اتحادیه های کارگری درست کردند مگر آن کارگری که میآید در اتحادیه کارگری خودش اسمش را مینویسد؟ چه میکند آنهم میدهد بیک نفر دیگر مینویسد... دستگامی که شادوست کردید و الان درد دنیا نمایندگانی دارند و باسم آنها دارند صحبت میکنند اینها را کی درست کرده و اینها بالاخره بنام کی صحبت میکنند؟ بنام همین کارگرو همین کشاورزی که جناب عالی میفرمائید حق ندارند در مقدرات کشور خودشان مداخله کنند من طبقه تحصیل کرده و باسواد احترام بیشتری قائل هستم ولی برای اینها هم حق قائل هستم همانطور که تاکنون ۱۵ دوره مطابق حق وسابقه در انتخابات مشارکت کرده اند و جناب عالی که اینجا هستید و بنده و دیگر نماینده آنها طبقه با سواد هستیم (دکتر عبده - اشکال کار در همین است ما نباید انتخاب شویم ما حافظ منافع آنها نیستیم) بنده از حرفهای جناب عالی از عقیده خودم منصرف نمیشوم ساکت بشوید و مطالب من را گوش بفرمائید عرض کنم اینطور نیست امروز هم عرض کردم طبقه بیسواد کشور از روزی که مشروطیت ایران شروع شده تاکنون تنها دسته ای بوده است که با نهایت وظیفه شناسی وظایفش را انجام داده است (صحیح است) اگر خدای نکرده فساد از اجتماع ما بلند شده از بنده و جناب عالی و مشابه ما هست (صحیح است) برای خاطر اینکه آن بیچاره هیچوقت تشبث نمیکند که یک مقامی را من غیر حق اشغال کند ولی برعکس ما تمام وسایل را در دست میکنیم برای اینکه آن مقصود را که خودمان داریم بهش برسیم بدون اینکه رعایت مراتب حق و انصاف را در نظر بگیریم آنها یک مردمی هستند که مایال و عوارض میدهند هیچوقت نشان نمی خواهد که از یک شهری انتخاب بشوند کی طبقه بیسواد همچو انتظاری دارد؟ اگر انتظاری هست اگر عملی تاکنون شده و انحرافی از قانون شده و در نتیجه اشکالاتی برای کشور پیش آمده از این راه و از این جهت بوده عرض کنم بنابر این اگر طرفدار اصلاحات هستید اصلاحات این نیست بنده امر وزدر اینجا عرض کردم اصلاحات اینست که هر مردم بخواهند بدون اینکه زمینه انتخاب شدن داشته باشند و کلیل بشوند و نه دولت در انتخابات مداخله کند، این دو مطلب مطالبی است که ما را میرساند با آنجائی که انتخابات مملی باشد مطابق دنیا باشد، بعلاوه اینجا جناب عالی فرمودید که باید

یک تحول بین المللی در کشور ما پیدا شود - تحول بین المللی در کشور ما از اینجا شروع نمی شود، تحولات بین المللی از اینجا شروع میشود که تمام طبقات کشور در برابر قانون مساوی باشند و تمام مردم از نعماتی که در کشوری هست نسبت خودشان استفاده کنند. همانطور که اعلیحضرت همایون شاهی در ۷ سال پیش در ۱۴ مرداد اعلام کردند که باید طبقات مملکت از نعمت بهداشت و فرهنگ و خوراک و پوشاک و مسکن استفاده کنند ما وقتی میخواهیم مثل دنیا باشیم که آقایان مردم اینجا بتوانند صاحب خانه و رزنده کی باشند مگر انتخابات را بنده بنده دست یک عده باسواد این تحول بین المللی است؟ این حرفها از نقطه نظر دلخوشی اشخاص عیبی ندارد ولی خوشبختانه در نتیجه تحولی که بعد از جنگ دوم در دنیا پیدا شد اساساً این کارگر و آن زارع هم فهمیده است که کی از نقطه نظر خودش حرف میزند و چه اشخاصی از نقطه نظر عامه صحبت میکنند، حقایق یک قدری روشن شده. خیال می کنم اگر چنانچه ما وسایل رفرا نام داشته باشیم در این مملکت یک رفرا نام حسابی که هیچکس اعمال نفوذ نکند نه دولت نه اشخاص منتفد و مراجعه بافکار عمومی بکنند آنوقت حقایق معلوم میشود، ملت ایران طبقات عامه اش خودشان فهمیده اند که حقایق چیست؟ میدانند که این با بختیها از کدام طبقه بر آنها تحمیل شده (صحیح است) مسبب آنرا میشناسند، اگر ما بخواهیم این اوضاع عوض شود همانطور که عرض کردم باید اول اصلاحات از خودمان شروع بشود از خود ما و کلا بعد هم از وزرائی که اینجا نشسته اند، اینرا صریحاً عرض میکنم بنده اگر زمین و کالت ندارم نباید تشبث کنم که با دست دولت کلیل شوم، دولت هم اگر در بدین ملک مدنی زمین ندارم کوچکترین دخالتی نباید بکند کوچکترین کمکی بین نکنم این ترتیبی است که در تمام دنیا عمل میکنند آنوقت است که می بینیم چه اشخاصی انتخاب میشوند اگر این عمل اجرا بشود آنوقت می بینید چه تحولی پیدا میشود و البته شما باسواد و بیسواد را هر کار بکنید فایده ندارد ما باید فکرمان را عوض کنیم و تا اینکار را نکنیم بسماعت و نیک بختی ملت ایران توفیق پیدائی کنیم. بنده اعتقاد اینست که این پیشنهاد جناب عالی مشابه پیشنهاد جناب آقای دکتر متین دفتری است و در چند جلسه پیش رأی گرفته و رد شد ولی من چون همیشه در امورات جنبه لجاجت و عناد ندارم اهمیت نمی دهم بازهم رأی بگیرم باز هم نتیجه اش معلوم میشود منتها ما نمی خواهیم وقت مجلس گرفته شود بلکه یک کارهائی برسیم، کمسیون کشور در نهایت بی نظری گزارش خودش را داد برای چه؟ برای خاطر اینکه گفت در این دوره اگر دولت توفیق پیدا کند کارت انتخاباتی منتشر کند و اگر نمیتواند از دوره هفدهم اینکار بشود چرا؟ برای خاطر اینکه موجب بشود که طبقاتی که در انتخاب کردن ذی نظر هستند چه از بودجه خودشان و چه از بودجه دولت کمک کنند که طبقه بیسواد با سواد بشود و در ضمن خواست تشویق کرده باشد، با سواد را و ضمناً هم نمی خواست از یک طبقه حق را پامال کرده باشد. یگر روز آقای دهقان این بیان را اینجا کردند بتفصیل بنده اعتقاد این است که ماها باید یک قدری جنبه تعصب را کنار بگذاریم، من خدای لایزال شاهد است که از روی تعصب نمی گویم، بنده عقیده دارم که در زندگی اجتماعی

مصلحت نیست اکثریت کشور ایران را در حکومت مداخله ندهیم (صحیح است) حکومت ایران حکومتی است که ملت ایران نمایندگانی انتخاب کنند و آن نمایندگان دولتی را بوجود بیاورند ولی اینکار و تصویب این پیشنهاد مصلحت نیست و بعقیده من بهتر است که آقایان در این زمینه پافشاری نکنند و البته هر چه رأی مجلس باشد محترم است. بنده چون رویه پارلمانیم اینست که بیآراه اکثریت احترام میگذارم اگر چنانچه اکثریت مجلس شورای ملی باین عقیده هست که باید از حالا این کارت انتخاباتی شروع بشود قبول میکنم و اگر خلاصش هم هست قبول میکنم اجاج و عنادی هم ندارم و آن عریضی که بنده اینجا کردم از نقطه نظر این بود که حالا که این دوره پانزدهم با مشاجره و صحبت خانمه پیدا کرده این درس عبرتی باشد برای ما که اگر در آینده و کلاسی بیایند بمجلس این رویه را نداشته باشند.
رئیس - آقایان توجه بفرمائید برای اینکه
 تکلیف روشن باشد هم بیکسند از قانون اساسی را میگویم قرائت کنند عم ماده ۱۶۶ آئیننامه را تا خوب توجه بفرمائید آرزو هم گفتم تصویب نشد ولی رد هم نشده گوش بدهید.
 (شرح زیر خوانده شد)
 ماده دوم تفسیر اصل هفتم قانون اساسی مصوب ۱۳۲۹ ه. ق. م. - مراد از عبارات آخر ماده ۷ قانون اساسی اکثریت آراء وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار مجلس رأی بدهند اینست که رد یا قبول مطلب مطرح شده وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار برد یا قبول این مطلب رأی بدهند.
 ماده ۱۶۶ - آئیننامه داخلی مجلس، هریک از نمایندگان در کلیه مسائل مطرحه که منتهی باخذ رأی میشود باید رأی خود را نقیاً یا اثباتاً اظهار کند در صورتیکه امتناع نماید جزء موافق یا مخالف محسوب نخواهد شد و در هر مطلبی طبق قانون اساسی باید نصف بعلاوه یک حاضرین در جلسه نسبت برد یا قبول آن مطلب صریحاً رأی دهند و در غیر اینصورت آن مطلب بالتکلیف میماند.
**رئیس - پس وقتی مطلبی مطرح شد و رأی مثبت یا منفی بطور اکثریت یعنی نصف بعلاوه یک پیدا نکرد آن مطلب بلا تکلیف است ولی وقتی بی تکلیف شد بعد باید تکلیف معلوم شود حالا وقتی رأی گرفته میشود آقایان باید توجه داشته باشند که نقیاً یا اثباتاً رأی بدهند نصف بعلاوه یک رأی برد بدهند رد میشود، نصف بعلاوه یک رأی بقبول بدهند قبول میشود. آقای سزار او.
سزار او - بنده مقدمه راجع باین ماده ۱۶۶
 میخواستم توجه بفرمائید چون این متن را نوشته است جزو موافق و نه جزو مخالف بنا بر این در مقابل رأی مثبت رأی منفی است یعنی اگر ما متن را گذاشتیم کنار و ۸۰ نفر عده حاضر در مجلس بود و ۳۰ نفر متن بودند پس عده حاضر ۵۰ نفر میشود و ۲۶ نفر که رأی دادند نصف بعلاوه یک میشود.
رئیس - اینطور نیست مقصود نصف بعلاوه یک حضار است.
سزار او - بفرمائید که متن را جزو موافق است نه جزو مخالف؟
رئیس - آئین نامه میگوید من نمیگویم.**

سزاور - بنظر بنده این مطلب برخلاف قانون اساسی است.
رئیس - شما که نمیتوانید برخلاف آئیننامه اظهار نظر کنید.
سزاور اما راجع بقانون انتخابات و جسته فوق العادهای که امشب تشکیل شده این موضوع را که آقایان توافق کرده اند که چند ساعتی وقت صرف کنند بلکه این لایحه اصلاح قانون انتخابات را بتوانند تصویب کنند که هم تکلیف دولت و هم تکلیف انتخابات معلوم بشود نظری که آقای دکتر عبده فرمودند مقدماتی که ایشان ذکر کردند بنده خیال میکنم همین دلایل موجب شد که این لایحه را دولت با حسن نیت آورد است بمجلس ولی اشکالی که هست در تبصره پیشنهادی ایشان که با شناسنامه خود رأی دهندگان بیرونند رأی را بنویسند این بحث شد بحث مفصلی شد در کمیسیون کشور که این نظر را تأمین نمی کنند یعنی برای جلوگیری از هرگونه تقلب برای دهندگان باید دارای کارت انتخاباتی باشند (دکتر عبده در مورد سنا چرا قبول فرمودید؟) در آنجا فرق دارد برای مجلس شورای ملی باید واجد کارت انتخاباتی باشد و کارت انتخاباتی را کمیسیون کشور دید اگر برای دوره ۱۶ الزام بکند که بایستی با کارت انتخاباتی شرکت کنندگان رأی بدهند دولت موفق نخواهد شد که در تمام کشور آهائی کواچد شرایط انتخاب کردن هستند بتواند آنها کارت انتخاباتی بدهد بنابراین تبصره ای کمیسیون کشور در نظر گرفت که اگر موفق شدند برای دوره ۱۶ والا برای دوره ۱۷ بوسیله کارت انتخاباتی اشخاص رأیشان را بنویسند اشخاص باسواد و بدهند این پیشنهادی که شما فرمودید نظیر پیشنهاد آقای دکتر متین دفتری است که رد شده است و اگر بفرمایید آقای رئیس هم بلا تکلیف باشد در صورتیکه آنروز فرمودند تصویب نشد معنایش رد است ممکن است شما موافقت بفرمائید و پیشنهادتان را مسترد بفرمائید که شاید ما موفق شویم که این قانون را تصویب بکنیم.
رئیس - رأی گرفته میشود ولی باورقه چون تقاضا شده که باورقه رأی گرفته شود پیشنهاد اصلاحی مجدداً قرائت میشود.
 ریاست محترم مجلس شورای ملی بجای ماده ۶ گزارش کمیسیون ماده زور را پیشنهاد مینمایم؛ ماده ششم - دادن رأی مستقیم و مخفی است بنا براین همین که رأی دهنده باطابق انجمن وارد شد پس از ارائه شناسنامه در دوره شانزدهم و کارت انتخاباتی در دوره هفدهم یکی از اوراق مذکور در بالا را از ظرفیکه اوراق مخلوط در آن ریخته شده برداشته سپس در محلی که در اطاق انجمن برای نوشتن رأی معین شده است رأی خود را نوشته بصندوق میاندازد.
 دکتر جلال عبده - سید حسن تقی زاده - دکتر متین دفتری - حاذقی - کفائی - نورالدین امامی **رئیس** - پیشنهادی هم رسیده است که باورقه رأی گرفته شود.
 (شرح زیر قرائت شد)
 امضاء کنندگان پیشنهاد مینمایم نسبت به پیشنهاد

آقای دکتر عبده و آقایان دیگر یا ورقه رأی گرفته شود.
امامی اهری - معتمد دماوندی - دکتر فلسفی احمد فرامرزی - حاذقی - نورالدین امامی - عباس مسعودی - سید حسن تقی زاده - دکتر متین دفتری.
رئیس - رأی گرفته میشود باین پیشنهاد با ورقه آقایان موافقتین رأی سفید میدهند ومخالفین رأی کیورد سفید علامت قبول است و ورقه کیورد علامت رد عده حاضر ۷۱ نفر اوراق رأی باید با امضا باشد چه موافق وجه مخالف.
 (اسامی آقایان بر ترتیب ذیل قرائت شدوه ریاست آقایان خود را دادند.)
آقایان : لاهوتی - معتمد دماوندی - نبوی - اردلان - دکتر فلسفی - بوداغیان - گنابادی - دکتر مصباح زاده - دکتر بقائی - دهقان - محمد علی مسعودی - حاج زباده - ناصر ذوالفقاری - مسعود نابتی - گنجه - آشتیانی زاده - انخمی - سزاور - سید علی بهبهانی - کهد - تراقی - بیات - سلطانی - صاحب جمع - ملک مدنی - باتمانقلیچ - قبادیان - مشایخی - اسلامی - سلطان العلماء - آزاد - مکی - ضیاء ابراهیمی - بختیار - دکتر مجتهدی - نورالدین امامی - مامقانی - یمن اسفندیاری هاشم وکیل - صادقی - محمود - نیکب - آصف منصف - اسدی - ماکوئی - قهرمان - امامی اهری عباس مسعودی - دکتر متین دفتری - لیقوانی - دکتر ملکی - ظفر ایخان - ازباب - بهبهانی - معین زاده - گرگانی - احمد فرامرزی - ازباب - گبو - قوامی - ملکپور - وکیل - اخوان - رفیع امیر نصرت اسکندری - سالار بهزادی - موسوی - حاذقی - دکتر عبده - کشاورز صدر - تقی زاده (پس از استخراج آراء نتیجه بقرار زیر اعلام گردید.)
رئیس - با ۲۷ رأی موافق تصویب شد - اسامی موافقتین - آقایان: رستم گبو - ملک پور سالار بهزادی - دکتر عبده - ابوالقاسم بهبهانی - دکتر ملکی - اسدی - دکتر متین دفتری - قوامی معین زاده - احمد فرامرزی - صادقی - آفاخان بختیار یمن اسفندیاری - محمود - امامی اهری - مکی - نورالدین امامی - عبدالقدیر آزاد - هاشم وکیل اسلامی - گنجه ای - دکتر بقائی - معتمد دماوندی - حاج زباده - ناصر ذوالفقاری - دکتر فلسفی - لاهوتی تقی زاده - بوداغیان - دکتر مصباح زاده - مامقانی - عباس مسعودی - محمد علی مسعودی - دکتر مجتهدی اردلان - حاذقی.
اسامی مخالفین - آقایان : کشاورز صدر - قبادیان - لیقوانی - مهدی ازباب - کامل ماکوئی - گرگانی - قهرمان - ملک مدنی - عباسی - موسوی امیر حسین ایخان ظفر - آصف - دهقان - سلطانی - آشتیانی زاده - سید علی بهبهانی - کهد - انخمی - باتمانقلیچ - منصف - مشایخی - مسعود نابتی - نیکب - دو ورقه مخالف لایق رده.
 ورقه سفید علامت امتناع ه
دهقان - ۷۴ نفر بودند و ۳۸ رأی لازم دارد.
رئیس - اسامی نوشته شده و برای رفع اشتباه آقایان مجدداً قرائت میشود اگر کسی از آقایان

اسمش برده نشد اظهار کند
 (اسامی قرائت شد کسی اعتراضی نداشت)
دادور - بنده هم موافق بودم ولی نبودم.
رئیس - آقای دادور هر چه باشد بعد آمدید من هم موافق بودم ولی رأی ندادم پیشنهاد دیگری قرائت میشود.
 (شرح ذیل قرائت شد)
 مقام معظم ریاست مجلس شورای ملی - تبصره ذیل را برای ضمیمه شدن ب ماده ۶ پیشنهاد مینمایم دولت مکلف است تا آخر سال ۱۳۲۹ مقدمات سرشماری عمومی را فراهم نماید نورالدین امامی - **رئیس** - این مربوط بکار انتخابات نیست.
نورالدین امامی - پس گرفتیم.
رئیس - پیشنهاد دیگری قرائت میشود پیشنهاد آقای دکتر عبده است.
دکتر عبده - پس گرفتیم.
رئیس - پیشنهاد دیگر قرائت میشود (پیشنهاد آقای ناصر ذوالفقاری شرح ذیل قرائت شد)
 اشخاصی میتوانند بوکالت مجلس شورای ملی انتخاب بشوند که لاقول دارای دیپلم متوسطه باشند
دهقان - بسیار خوب پیشنهادی است.
یمن اسفندیاری - بیرون سور باشد؟
رئیس - آقای ذوالفقاری - نخیر آقای یمن اسفندیاری اجازه بفرمائید بنده چون خودم طرفدار باسواد ها هستم ورأی باسواد ها دادم باین جهت این پیشنهاد را کردم وروى سخن من هم به اشخاصی است که به با سواد ها رأی داده اند واین را تقاضا میکنم که با ورقه رأی گرفته شود بنده تشخیص میدهم وقتی که میگویند با سواد باید رأی بدهد اشخاصی را که انتخاب میکنند و بمجلس شورای ملی میفرستد وروى این کرسیهای مجلس شورایی مینشینند باید مرتبى بر آنها داشته باشند و این مرتب را بنده تشخیص دادم که باید مدرکی در دست داشته باشد ممکن است يك عده ای فاضل ودانشمند باشند و همه هم آنها را بشناسند ولی ملت ایران آنها را خوب شناخته و تشخیص داده و آنها هم برای خاطر يك عده جوان يك عده تحصیل کرده دست از این کار بردارند و بیرون دنبال کارشان بنده این پیشنهاد را کرده ام و پس نخواهم گرفت و تقاضا خواهم کرد که با ورقه رأی گرفته شود.
رئیس - آقای حاذقی.
حاذقی - بنظر بنده این پیشنهاد يك اهمتی است برای مقام نمایندگان مجلس شورایی برای اینکه گواهی دوره اول دبیرستان را هر کودک دبیرستانی امروز این مدرک تحصیلی را دارد - مقام شامخ نمایندگی مستلزم داشتن يك اطلاعات مافوق دکترى میباشد ما در مجلس شورای ملی اساتیدی داریم که تصدیق دوره اول متوسطه را ندارند ولی دنیا آنها را ب مقام استادی شناخته است (ناصر ذوالفقاری - آنها را ملت شناخته) این پیشنهاد بنظر من هینطور که عرض کردم موهن است اگر نظر جنابعالی این است که حداقل سواد را داشته باشند این پیشنهادتانرا اصلاح بفرمائید که اشخاصی بتوانند بنمایندگی انتخاب شوند که لاقول دارای معلومات در حدود دوره اول متوسطه باشند. زیرا ما داریم کسانی را

که تصدیق دوره اول متوسطه ندارند ولی استادند بر تمام دانشمندان...
باتمانقلیچ - تادیبم نداشته باشند حق ندارند انتخاب شوند.
رئیس - رأی گرفته میشود (آزاد) این برخلاف قانون است) قانون انتخابات است قانون اساسی که نیست. رأی گرفته میشود به پیشنهاد آقای ناصر ذوالفقاری آقایانی که موافقت قیام کنند (عده کمی برخاستند) تصویب نشد. پیشنهاد دیگری قرائت میشود. پیشنهاد آقای یمن اسفندیاری شرح زیر قرائت شد.
 پیشنهاد میکنم چون بر طبق قانون تعلیمات اجباری وزارت فرهنگ مکلف است افراد بیسواد را از این وضع فعلی بیرون آورد و قطعاً در بودجه مبلغی برای این منظور پیش بینی کرده اند ولی بعلم اینکه بودجه فعلی آن وزارت برای انجام این کار کافی نخواهد بود مقتضی است مالکین قرا و قبضات که مایلندو کیل شوند یا وکیل انتخاب کنند باین منظور مقدس کم کمک ومساعدت نمایند که بفاصله کمی وزارت فرهنگ بتواند اکثریت مردم را باسواد نماید که از حق ملی خود استفاده نمایند لذا پیشنهاد میکنم تبصره ذیل ب ماده شش اضافه شود.
 تبصره - وزیران کشور وفرهنگ مکلفند در ظرف بیست روز آئین نامه ای تنظیم وبه تصویب کمیسیونهای کشور و فرهنگ مجلس شورای ملی برسانند که مالک هرملکی بیوزان مالکیت خود با تشخیص کمیسیون مبلغی صرفاً برای تأسیس کلاسهای اکابر در دهستان خود بپردازند وزارت فرهنگ عوائد حاصله از این منشع را فقط برای انجام این منظور مصرف نموده ومغارج پرسنلی واداری که بکلاسهای اکابر تعلق خواهد گرفت با خود وزارت فرهنگ است.
رئیس - آقای یمن اسفندیاری بفرمائید توضیح بدهید ولی آن قسمت بول باعث میشود که نشود رأی گرفت.
یمن اسفندیاری - آقای ناصر ذوالفقاری روى سخن با جنابعالی و بکسانی است که رأی دادند باسوادها بنده رأی دادم چون دیدم در ایران ۱۵ دوره عمل کردیم وگذشت بصورتی که بود و حالا میخواهم این دوره عمل کنیم بصورتی که در اطراف آن زیاد صحبت شده چه مطالبی را که آقای ملک مدنی اظهار کردند و چه آقای دکتر عبده بنده از این لحاظ که شاید بتوانیم يك قسمی برداریم برای این مردم که بتوانند باسواد شوند رأی دادم ولی از لحاظ اینکه آقای ملک مدنی هم نکاتی اظهار کردند و آن نکات هم کاملاً صحیح بوده است این را باید در عمل ببینیم که امسال در این دوره شانزدهم که وزارت کشور میخواهد عمل کند طبق این قانون چه میشود حالا بنده در اطراف آن صحبتی نمیخواهم بکنم ولی بنده تصور میکردم که آقایان با تفشاری میکنند نسبت باین موضوع موافق بودند باینکه دوره ۱۷ این کار انجام بشود شاید صلاح ومصلاحت کشور و تمام طبقاتی بود که میبایست در کار انتخابات شرکت کنند و چون هیچ راهی را بنده نمیبینم که برای برای این مردم در نظر گرفته شود که این مردم بتوانند در دوره ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ در این انتخاباتی که حق قانونی آنها است شرکت بکنند این پیشنهاد

را دادم زیرا که نه وزارت کشور ونه وزارت فرهنگ و نه دولت فعلی در نظر نمیگردد که این مردمی که خیلی با ایمان و عقیده هستند ولی بدبختانه دستگاه دولت یا وضعیت کشور آنها را باین حالت بیچارگی گذاشته از این مردم استفاده کنند بنابراین بنده این پیشنهاد را دادم واصراری هم ندارم در اینکه باین پیشنهاد رأی گرفته شود. اگر دولت در راه باسواد کردن مردم نكوشد واگر قصدش این نباشد که فقط صرفاً برای تظاهر که بنده هم رأی دادم بیسوادها (کشاورز صدر - برای تظاهر رأی دادید؟) جنابعالی خواهش میکنم عرض بنده را توجه بفرمائید (کشاورز صدر - خودتان میکوبید) به برای تظاهر رأی دادم خودم میکوبم بنده میکوبم وقتی میتوانیم رأی بدهیم که برای مردم هم پیش بینی بکنیم و بگوئیم باینکه این مردمی که امروز ما آنها را محروم میکنیم لاقول فردا بتوانند استفاده بکنند (آشتیانی زاده - بچه حتی محروم میکنید؟) آقای دکتر عبده مطالبی فرمودند بنده عرض کردم من فقط از لحاظ آنکه قدمی برداریم که این مردمی که ۱۵ دوره است مشروطه شده ومعهذا امروز بعد از ۱۵ دوره يك چنین قانونی میگردد لاقول در حدود این باشد چه مالکینی مثل آقای ذوالفقاری محترم دوست عزیز بنده که انشاء الله خداوند امثالشان را زیاد کند چه آتهائی که تاجر هستند و چه آتهائی که ملاک هستند. هم متفقدین و هم دولت در صدر برآیند که لاقول وسائلی برای این مردم فراهم کنند مادراینجا وقتی صحبت نسوان که میشود فریادمان بلند میشود مشتمان را روی میز میزنیم باینکه چرا اسم نسوان رامیبریم در صورتی که الان مشاهده میکنیم خواهران ما اینجا نشسته اند و اگر از برکت خدمات شخص اعلیحضرت فقید نبود این بدبخت ها در توی حجابی بودند که...
رفیع - حرف خودت را بزن. مرد که خفه شو
معتمد دماوندی - برخلاف دین چرا حرف میزنی تودین نداری مرد که دیدن (زنک متد رئیس)
یمن اسفندیاری - اینجا مجلس است خفه خودت شو اصلاً نمیخواهم اینجا بانای.
نورالدین امامی - تو چه میکویی آقای رئیس این چه میکوبد؟
یمن اسفندیاری - بنده میخواهم حرفهایم را بزنم (زنک متد رئیس)
رئیس - این چه وضعی است چرا نظم مجلس را آقایان رعایت نمیکنید؟
نورالدین امامی - مزخرف میکویی. بیا بائین. آقای رئیس این را بیرونش کنبد (زنک متد رئیس)
یمن اسفندیاری - واقعاً که چشم همه روشن خیال میکنید که زورخانه است.
دهقان - واقعاً که چشم همه روشن (در اینوقع ساعت نه و ربع بواسطه ورود آقای سید علی بهبهانی وعدهای دیگر بطالار مجلس ومشاجرات شدید بین آقایان باناطق وعدهای دیگر مجلس دچار تشنج وطبعاً تعطیل گردید و پس از یکربع ساعت مجدداً ریاست آقای حکمت تشکیل گردید.)
رئیس - درحین مذاکرات آقای یمن اسفندیاری (آزاد - آقای رئیس تند نویسا نیستند) هستند آقا (آزاد - نیستند آقا) هستند آقا شما چرا

مداخله میکنید. آقای همدمی که اینجا هستند پس چهارهستند درحین مذاکرات آقای یمن اسفندیاری امشب با کمال تأسف چنانکه آقایان مشاهده کردند مشاجراتی بیش آمد که بقیله تمام نمایندگان و اشخاص مقتضی مقام نمایندگی نبود. من مکرر گفته ام آزادی بیان ونطق را همه آقایان باید رعایت کنند و غیر از مطالبی که مخالف صریح قانون اساسی و قوانین مملکتی باشد در هر موضوعی آقایان آزادانه حق دارند در مجلس شورایی اظهار عقیده کنند (صحیح است) حالا آقای بیمن در حدود پیشنهاد خودشان میتوانند بیانانشان را ادامه بدهند.
یمن اسفندیاری - بنده بدون اینکه عصبانیتی در شخص من تولید شده باشد و بخواهم از لحاظ حب و بغض صحبتی کرده باشم از این پیش آمد نهایت تأسف را دارم که بعد از ۱۵ دوره در يك همچو روزی در يك همچو شبی و در يك همچو جلسه ای این وضعیت پیش آمد کرد و متأثرم از این که چرا باید يك لباس دیگری مطلب را جلوه بدهیم ونخواهیم که در اینجا حقایق عربان گفته شود من درود میفرستم ب روح شهدای آزادی (احسن) و من رضا شاه فقید را یکی از آزادیخواهان وطن پرستان کشور میدانم (صحیح است) چرا؟ برای چه؟ برای اینکه قدمهایی که در تمام شتون کشور برمیداشتند روى مصالح کشور بود. رضا شاه بهلوی بود که بساط فرهنگ را اینقدر توسعه داد که بنده میخواستم عرض کنم این خواهران ما که این جا نشسته اند در اثر آن خدمتاتی که رضا شاه بهلوی کرد و آن مدارس را که باز کرد این زنهار اجازه داد بیرون رفتن آن مدارس تربیت شوند که بتوانند اولاد های خودشان را برای آتیه کشور تربیت کنند این رضا شاه فقیدی که خودم در زمان او مفتخر بودم باین که يك عده کثیری ۱۲۶ نفر از محصلین متوسطه ایران را بنا به امری که شده بود و اینجانب در باد کوبه بودم بعنوان سرپرستی آنها بردم آنها را اروپا و تقسیم کردم و امروز آمده اند در این مملکت باین آب و خاک خدمت میکنند. این مرد آزادیخواه بود (صحیح است) بنده نمیخواستم بگویم که نسوان باید انتخاب شوند بلکه این عقیده را نداشته وندارم.
رئیس - آقا از پیشنهاد خودتان عدول نکنید. **یمن اسفندیاری** - آقای رئیس اجازه بدهید در این فرصتی که پیش آمده بنده چهار کلمه عرض کنم بنده میکوبم دلایلی دارد که دلالتش را در موقع دیگر که ممکن باشد عرض خواهم کرد حتی در کانون نسوان هم که دعوت داشتم برض خواهران و مادران و اولادان خودم رسانیدم که زیاد تندرستی نباید شود و ما نباید که برای مملکت تولید اشکالاتی بکنیم ولی من میکوبم که در سایه رضاشاه بهلوی امروز ما يك عده نسوان با سواد داریم اگر بخواهند رأی بدهند چه اشکالی دارد.
رئیس - آقای یمن اسفندیاری شما مراعات نظامنامه را بکنید يك ربع بیشتر شده است.
یمن اسفندیاری - جناب آقای سردار فاخر چه اشکالی دارد بنده حیات مملکت را باین میدانم **رئیس** - بآن رسیدگی خواهد شد آن بجای خودش.

یمن اسفندیاری - بنده عرض میکنم همه آقایانی که در این جلسه ویا توی این مملکت هستند میدانند مرا میشناسند خود من روزه نیگم چون ناخوش هستم طیب یمن اجازه نداده است ولی بیاید در منزل من بنشیند نهار روزه بگیرد ام (صحیح است) من با آقای رفیع که بمن اول جمله کردند جواب نمیدم برای احترام خانواده گی ایشان و هم برای آقای شریعت مدار که با ایشان احترام میکنم و ارادت دارم با آقای بهیانی هم که هیچ از ایشان انتظار نداشتم کدر پشت تریبون این معامله را با بنده بکنند همینطور زیرا من بخوانده ایشان ارادت دارم و مرحوم سید عبدالله بهیانی با آزادی این مملکت خدمت کرد و بحضرت آیه الله سید محمد بهیانی هم ارادت مند هستم بنده با آقای امامی جواب نمیدم برای اینکه که پدر بزرگوارشان از مشروطه خواهان این کشور بودند مرحوم حاج امام جمعه خونی را نمایند خدماتش را فراموش کنیم بنده به آقای متهم دعاوندی هم جوابی نمیدم برای اینکه «عشقائی کز بی رنگی بود عشق نبود عاقبت ننگی بود» بنده هیچ عرض دیگری ندارم از آن آقایان هم گله مند نیستم و از آن آقایانی هم که نسبت بمن اظهار لطف فرمودند متشکر نیستم زیرا آنها نسبت بمن اظهار دوستی نکردند برای آزادی این عمل را کردند، آزادی که هر فردی باید در پشت این تریبون مطالب خودش را بگوید آنها از این جهت اینکار را کردند و از بیانات آقای رئیس هم تشکر میکنم و امیدوارم که این جلسه آخرین جلسه ای باشد که اینطور مسائل پیش آمد کند و در تاریخ ایران نظایر پیدا نکند.

رئیس - باید نسبت باین پیشنهاد رأی گرفت عده کافی نیست.

یمن اسفندیاری - بنده پس میگم. رئیس - پیشنهادات دیگری هم هست که اگر قرائت بشود محتاج برای خواهد بود و عده کافی نیست آقای منصف یک سؤالی کردند از وزارت خارجه و آقای وزیر خارجه هم برای جواب آماده اند اگر آقایان موافقت میفرمائید این کار را بکنیم بهر حال آقای منصف شما سؤال خود را بکنید تا اکثریت بشود.

۲ - سؤال آقای منصف و جواب آقای وزیر امور خارجه راجع به آب هیرمند

منصف - چون یقین دارم مجلس شورای ملی کما فی السابق با اهمیت موضوع هیرمند و سیستان توجه داشته و نمایندگان محترم تأمین و حفظ حقوق مسلم و تاریخی ایران را هیچوقت از مد نظر دور نمیدارند لذا از بیان مقدمه صرف نظر کرده باصل موضوع میپردازم.

در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ماه جاری در جریان معتمد اطلاعات متن مصاحبه ای که جناب آقای سردار فیض محمد خان سفیر کبیر دولت افغانستان درلنن با مخبرین جراید تهران بعمل آورده بودند منتشر گردید چون توضیحاتی که معظم له در باب رودخانه هیرمند و مسائل مورد گفتگوی دولتین داده اند با آنچه قبلاً در مجلس شورای ملی ایران بحث شده و دو نفر از وزرا وقت در آن باب توضیح داده بودند اختلافاتی داشت بدیهی است بنده و خیلی از رفقای محترم پارلمانی علاقمند و منتظر بودیم که وزارت امور خارجه

که بیش از هر مقامی در ایران بر جریان و حقایق امر اطلاع دارد در این باب توضیحی بدهد تا از سکوت ذهنی مشوب و حتی فوج نشود حتی در نظر ناظرین بیطرف نیز که خواه نخواه بر این جریان وارد شده اند و بطبعا از حقایق امر بی اطلاع نیستند سکوت ما بتصدیق و رضاتفسیر نگردهد همین مناسبت بوسیله مقام ریاست از جناب آقای وزیر امور خارجه تقاضا کردم برای جواب سئوالات بنده لطفاً در مجلس حضور یابند.

اینک با تشکر از مقام ریاست و جناب آقای وزیر امور خارجه سئوالات خود را باستحضار مجلس شورای ملی و معظم له میرسانم.

سؤال ۱ - جناب آقای سردار فیض محمد خان در مصاحبه فوق الذکر فرموده اند کسی مانع از سیاحت و مسافرت سفیر ایران باین منطقه نبوده و سفیر ایران میتواند در داخله افغانستان هر کجا می خواهد مسافرت کند و آنچه را در باب نهر بقرا لازم میدانند ببینند در اینصورت بنده میخواهم باطلاع مجلس شورای ملی برسد که چرا در این اواخر که اینهمه در باب نهر بقرا و اهمیت آن گفتگو پیش آمده است هیچک از سفراء ما بازدیدید از آن ناحیه نکرده اند آیا موافقتی در کار بوده ویا وزارت امور خارجه ایران ویا مأمورین ایرانی از همچو فرصت و عمل مفیدی که قهرآ در رفع اختلاف و حمل مشکلات مؤثر است غفلت کرده اند

۲ - در کابینه جناب اشرف آقای قوام که مذاکره بود جناب آقای عدل وزیر کشاورزی وقت برای حل این اختلاف بکابل و محل نهر بقرا بروند آقای عدل در جلسه پنجشنبه دوم مهر ۱۳۲۶ در جواب سئوالات آقای دهقان و بنده اظهار داشتند دولت افغانستان جواب داده است اگر وزیر کشاورزی

بیاید ما از ایشان در کابل پذیرائی میکنم ولی برای رفتن بعضی نهر بقرا و بازدید آن ناحیه موافقت نکرده اند و حال آنکه جناب آقای سردار فیض محمد خان در مصاحبه اخیر فرموده اند کما جواب داریم ممکن است وزیر کشاورزی را بعنوان سفیر بفرستید که هر جا لازم میدانند مطالعه نمایند پس از مطالعه اش فرا خوانند ولی دولت ایران موافقت نکرد در اینصورت بنده از جناب آقای وزیر امور خارجه خواهشمندم توضیح بفرمایند کدام یک از این دو بیان مقرون بحقیقت است؟

۳ - در خشکسالی سال ۱۳۲۶ زایل که آب چند ماه از سیستان قطع شد جناب آقای سردار فیض محمد خان در مصاحبه خودشان فرموده اند که این خشکسالی عموماً داشته و تمام باغات بزرگ افغانستان نیز سوخت و از دست رفت و بامر اعلیحضرت پادشاه افغانستان دولت مجبور شد از هزارهات ایجاد نهر تازه نماید و برای زارعی آب بیارود که موقفیت حاصل نشد در صورتیکه جناب آقای عدل در مجلس شورای ملی

اعلام نمودند که یک قسمت عمده آب را افغانها بوسیله نهر سراج که جدید الاحداث است میبرند و بدهم در خواجه علی وقاضی شیرجان قطع آب را کامل کرده و در آنجا جلوی رودخانه را مسدود ساخته اند بنده چون این دو بیان را بکلی متناقض میبینم از جناب آقای وزیر امور خارجه سؤال میکنم مجلس و ملت ایران بکدام یک از این دو گفتار بایستی اطمینان داشته باشد.

سؤال چهارم - بطوریکه بنده در یک گزارش بسیار موفقی دیده ام نهر بقرا از اواسط سال گذشته تا میزان ۳۱ کیلومتر آن حفر و خاتمه یافته و گنجایش ۳۰ الی ۴۰ متر مکعب آب در نایب دارد و ۵۰ تا ۶۰ کیلومتر بالاتر از گریشک از رودخانه هیرمند جدا میشود نصف از ساختن آب برگردان آن در روی گذشته بوسیله مهندسین خارجی که عهده دار حفر نهر هستند پیش بینی شده که تا دو سال دیگر کار نهر بکلی خاتمه خواهد یافت. با همه این تفصیلات جناب آقای سردار فیض محمد خان در مصاحبه فرموده اند اصولاً جز چند صد متر از این نهر حفر نشده است و برای ساختمان سد هم که باید مورد استفاده نهر بقرا قرار گیرد و ۷۰ میلیون دلار خرج دارد نه اقدامی شده و نه همچو پولی ما موجود داریم بملازه تا ۲ سال دیگر این نهر وسد مورد استفاده قرار نخواهد گرفت همچنین تصریح فرموده اند از جاییکه حفر نهر آغاز شده تا هیرمند ۳۰ میل فاصله است.

بنده از جناب آقای وزیر امور خارجه سؤال خواهم دارم حقیقت و جریان واقعی این امور را بر مجلس شورای ملی روشن فرمایند.

سؤال پنجم - جناب آقای سردار فیض محمد خان در مصاحبه فرموده اند البته هنگام شروع بکار ما نظر برادران ایرانی خود را نیز خواهیم گرفت و قدمی برخلاف مصالح ایران بر نخواهیم داشت. با این بیان صریح آنهم از ناحیه یکی از مأمورین عالی مقام بنده از جناب آقای وزیر امور خارجه سؤال میکنم در باب نهر سراج که چندی قبل حفر شده و مورد بهره برداری قرار گرفته و همچنین نسبت بنهر بقرا آیا تاکنون نظر دولت ایران را استعمال کرده اند یا خیر؟ و راجع به سدیکه بنام سد کچکی اخیراً شیده میشود افغانها برای ذخیره آب بر روی هیرمند در صدر ساختمان هستند اطلاع دولت تا چه اندازه است؟

آیا در ساختمان و استفاده از ذخیره آب ما هم شریک خواهیم بود یا خیر؟

رئیس - آقای وزیر امور خارجه **وزیر امور خارجه** - راجع بسئوالات جناب آقای منصف و کبیر محترم قائلان در خصوص اظهارات جناب آقای سردار فیض محمد خان سفیر کبیر دولت پادشاهی افغانستان درلنن در مصاحبه که با مخبرین جراید در تهران در موضوع هیرمند بعمل آورده اند و در روزنامه اطلاعات در تاریخهای ۲۷ و ۳۱ اردیبهشت ۱۳۲۸ درج گردیده بعرض مجلس شورای ملی میرساند که وزارت امور خارجه نیز از اغلب اظهارات ایشان بی اطلاع میباشد و از همین لحاظ در تاریخ ۳-۴-۲۸ سفارت کبیرای شاهنشاهی در کابل تلگرافی و کتبی دستور داد که از وزارت امور خارجه افغانستان توضیحاتی بخواهند و در صورتیکه کتباً اظهارات ایشان را تأیید نمودند به تهران تلگرافی اطلاع دهند.

باز که این مقدمه حالاً راجع بیک از سئوالات نماینده محترم اطلاعات خود را بعرض میرساند.

راجع بسؤال اول عرض میکنم: بطوریکه مجلس محترم شورای ملی اطلاع دارند در ۱۳۱۷ جناب آقای کاسظمی سفیر کبیر دولت شاهنشاهی در کابل مسیر هیرمند را شخصاً بازدید نمودند و در آنوقت اگر چه دولت افغانستان هنوز مشغول مقدمات کار بوده اند مهلتاً در مراجعت

بکابل که قرارداد جامع بتقسیم آب را بسته اند با مراجعه بر مرکز و کسب دستورهای لازم برای رفع هرنگرانی که حفر نهر بقرا ممکن بود در آینده ایجاد نماید اعلامیه ای ضمیمه قرار داد نمودند که بموجب ماده دوم آن دولت افغانستان تعهد میکردند که در بالای بند کمالخان اقدامیکه باعث نکت سهم آب ایران و ضرر رساندن بآبیاری سیستان گردد ننمایند و لکن با آنکه اعلامیه بامضای وزیر امور خارجه افغانستان رسید معیناً از تصویب آن امتناع کردند و تقریباً هشت سال راجع بامضای اعلامیه مکاتبه و مذاکره جریان داشت و البته پیش آمد های دیگر و وضع غیر عادی کشور هم موافقتی در پیشرفت کار ایجاد نمیشود با اینحال در ضمن مذاکرات دولت در نظر داشت که برای اطمینان از صحت و سقم گزارشها مسیر هیرمند نهر بقرا را بازدید نماید و لکن همیشه مواجه باشکالات بود زیرا در مکاتبات و مذاکرات صحرا اظهار میداشتند که دولت افغانستان حاضر نیست بالاتر از بند کمالخان در موضوع هیرمند با دولت شاهنشاهی وارد بحث گردد و بازدید مسیر هیرمند را بیکنوع مداخله در امور داخلی افغانستان تصور میکردند و تقاضا داشتند که دولت شاهنشاهی قرارداد ۱۳۱۷ را بدون اعلامیه که مربوط باقدمات دولت افغانستان در قسمت علیای هیرمند بود قبول نماید با وجود این احوال وزارت امور خارجه ایران در نظر داشت بای نگوکان بازدید از مسیر هیرمند بنماید و مایل بود حتی المقدور این عمل توسط کسی انجام شود که تخصصی هم در کار داشته و بتواند گزارشی از روی اطلاعات فنی بنده اخیراً کاردار دولت شاهنشاهی و وابسته سفارت ایران در کابل بمعبت نایب سفارت آمریکاییان مأموریت را انجام داده اند. یقین است بعد از این بنا بر آنچه آقای سردار فیض محمد خان اظهار داشته اند برای مأمورین سیاسی سفارت شاهنشاهی ایران در کابل اشکالی برای مسافرت با تعدد نخواهد بود اما راجع به سؤال دوم:

عرض میکنم وزارت امور خارجه افغانستان راجع بتقاضای مادر خصوص مسافرت وزیر کشاورزی و بازدید هیرمند در یاد داشتیکه سفارت کبیرای شاهنشاهی نوشته بازدید مسیر هیرمند را از طرف هیئت ایرانی منطقی ندانسته و تصریح نموده اند که حاضر نیستند از بند کمالخان بالاتر با دولت ایران وارد بحث شوند و در خانه متذکر شده اند اگر جناب آقای وزیر کشاورزی و همراهان بخواهند کابل بیایند با کمال مسرت پذیرفته خواهند شد ولی گمان می رود قبل از مطالعه مقدار و نوع زراعت و آب مورد استفاده سیستان از طرف هیئت افغانی مذاکرات هیئت ایرانی در کابل زمینه مساعد نداشته موضوع منتج نتیجه نخواهد شد.

توضیح داده میشود که دولت افغانستان تقاضا کرده بود هیئتی افغانی و ایرانی زراعت سیستان را بازدید کرده آب مورد احتیاج را تخمین و باطلاع

دولت افغانستان برسانند تا تصمیمی اتخاذ نمایند و ما تقاضا کرده بودیم هیئتی ایرانی و افغانی تمام مسیر هیرمند را در افغانستان و ایران طی نموده گزارش بدهند که مورد مطالعه قرار گرفته تصمی گرفته شود و از این مطلب که جناب آقای سردار فیض محمد خان فرموده اند که دولت افغانستان تکلیف کرده وزیر کشاورزی بعنوان سفیر کبیر فرستاده شود وزارت امور خارجه اطلاعی ندارد.

راجع باظهارات جناب سردار فیض محمد خان در خصوص خشک شدن سال ۱۳۲۶ مقامات افغانی در مقابل اعتراضات شدید ما بقطع آب سیستان همیشه متعذر بخشکسالی و کم آبی شده و گزارشهای اظهار داشته اند که اشجار و باغات آنها در قندهار از بی آبی خشک شده است. (مهدی ارباب - این صحیح نبوده است مطابق اطلاعاتیکه من دارم) اطلاعاتیکه در مجلس شورای ملی در خصوص علل کم آبی راجع بقطع آب در خواجه علی وقاضی شیرجان بیان شده است مربوط بگزارشهای مأمورین محلی بوده که در پرونده های وزارت امور خارجه اغلب منعکس نیست راجع بنهر سراج اطلاعات اجمالی بود و اخیراً تکمیل شده است

اما در خصوص سؤال چهارم جواب عرض میکنم اطلاعات وزارت امور خارجه هم مطابق با اطلاعات و کبیر محترم است و نهر بقرا تقریباً از هفت کیلو متری بالا گریشک از مجاورت رود هیرمند حفر گشته و طول آن ۶۲ کیلومتر پیش بینی شده است که ۳۱ کیلومتر آن حفر گشته است عرض آن ۲۶ متر و ظرفیت آن از سیالی چهل متر مکعب است بنا بر این نهر مزبور فاصله ای از رود هیرمند ندارد

نقشه سد را بوسیله کمیانی آمریکائی طرح و تهیه نموده اند البته دولت ایران حاضر است با اندازه که حق استفاده از آب مخزن را باو بدهند شرکت در مخارج سد آن بنماید لکن تاکنون مذاکره رسمی در این خصوص نشده و اگر در ضمن صحبت هم اشاره ای شده است قبالی از آنطرف شده است که مذاکرات جدی بعمل آید قطعاً هم از اینجهت بوده که هنوز خود آنها وسایل ساختمان و مخارج سد را تهیه نکرده اند. بهر حال دولت ایران انتظار چنین مساعدتی را از طرف برادران افغانی خود دارد (انشاء الله احسن)

رئیس - آقای منصف بفرمائید. **منصف** - بنده خیلی از آقای فرامرزی گله مند هستم از جناب آقای وزیر امور خارجه بمناسبت جواب و توضیحاتی که فرمودند و اتحادودی که نزاکتهای سیاسی اجازه میداد مطلب را برای مجلس و ملت ایران روشن فرمودند بنده بسهم خود شکر گذارم و یقین دارم عموم نمایندگان محترم هم در این شکر گذاری با این جانب شریک و در کتبه مواردی که هم ایشان مصروف حفظ حقوق ملت ایران باشد صمیمانه پشتیبان ایشان خواهند بود. بنا بر این از ایشان بنام رعایای بدبخت زایل و نواحی مجاور که از رود هیرمند ارتزاق و استفاده میکنند ضمن عرض تشکر تقاضا و تمنی دارم که در حال نهائی قضیه تسریع فرمایند و با توجه مخصوص این حال یأس نومیسد و بدبختی را که در محیط زایل بوجود آمده است مرتفع سازند.

ضمناً اجازه میخواهم این آرزوی آمیخته بتأسف خودم را نیز عرض کنم که در اختلافات مرزی و بین المللی مادام که حسن نیت و حسن تفاهم بین طرفین دعوا وجود نداشته باشد امید حل مسالمت آمیز قضایا خیل دشوار و مستبعد است بنده از طرف ملت ایران و رجال ایرانی نهایت اطمینان را دارم که با همه ملل جهان بخصر ص ملل همجوار جز طریق حسن نیت و حسن تفاهم راه دیگری برای همکاری و رفع اختلاف اختیار نمیکنند مگر خدای نکرده اجباری پیش بیاید در مورد ملت افغانستان نیز که وابستگیهای شدید تاریخی نژادی و مذهبی مانع از بدتکر نیست طبیعی است علاقه همه افراد ملت ایران بر این است که اصولاً اختلاف و سوء تفاهمی بین دو ملت وجود نداشته باشد و اگر بود و یا پیش آمد باید بسر پنجه تدبیر رجال خیر خواه و مدبر طرفین هر چه زود تر حل گردد بعقیده بنده لازمه خیر خواهی و حسن تدبیر بخصوص در دنیای آشفته امروز این است که رجال دو ملت در خط اغفال یکدیگر نباشند و حقایق را در لفافه الفاظ و مصاحبه از هم پوشیده ندارند نه بکطرف زائد بر حق واقعی خود چیزی بخواهد و نه طرف دیگر حق مسلم او را در عمل و بیان کمتر و کوچکتر جلوه دهد.

بنام الله اعلم الغیوب.

۷

متأسفانه تا جائیکه بنده دیده و اطلاع دارم این رویه تاکنون مورد عمل قرار نگرفته و شاید بهمین مناسبت هم باشد که بعل قضیه هر چند توفیق نیافته ایم بلکه علاوه بر تحمل هزینه های سنگین بر مبهمات و معضلات موضوع نیز افزوده شده است امید وارم جریان گذشته تکرار نشود و بجای اینهمه گفته ها و اظهار دوستی و مودت لفظی رجال محترم افغانستان قدم های عملی و مؤثر بردارند که ریشه این اختلاف برای همیشه کنده شود زیرا :

دو صد گفته چون نیم کردار نیست
آن وقت است که میتوانیم بگوئیم و انتظار داشته باشیم مطابق فرمایش جناب آقای سر دار فیض محمد خان زابل و افغانستان هر دو گستان و بهشت برین خواهد گردید . و گرنه در حال حاضر و با وضعیکه متأسفانه در چند سال اخیر عمل شده اگر افغانستان تبدیل به بهشت گردید و یا خواهد

گردید چه عرض کنم از زابل جز ویرانه ای باقی نمانده است که سکنه بدبخت و بی نوای آن هر سال بخاطر تشنگی و گرسنگی تهدید و در صد فرار بنقاط مجاور هستند .

مسعود نابتی - بنده تذکری دارم .

رئیس - بفرمائید .

مسعود نابتی - يك تذکری بود خواستم بعرض آقایان برسانم در دو جلسه قبل درموفی که جناب آقای دکتر بقائی اینجا راجع بروزنامه صحبت میکردند که بایشان اجازه روزنامه داده نشده بنده عریضی کردم که در روزنامه هادر خارج طورد دیگری منعکس شده عرض کردم اینطور نیست و منظور من این بوده است این تفسیری که وزارت فرهنگ میکند صحیح نیست در روزنامه ها اینطور منعکس شده بود که من بایشان عرض کردم بی معنی میگویند و

خلاف حقیقت در صورتی که بنده همچو جاسارتی نکرده بایشان من خواستم این تذکر را بدهم که آن ایراد وزارت فرهنگ بی معنی است و حق ندارد مقرری را بعنوان حقوق فرش کند این عمل بی معنی است (صحیح است) نماینده مجلس را مستخدمه دولت تلقی کردن بی معنی است (صحیح است) .

دکتر بقائی - متشکرم .

۴- موقع جلسه بعد - ختم جلسه

رئیس - دوماده از قانون انتخابات باقی مانده است ماده ۷ و ۸ چون ماده ۶ تکلیفش معین شد بعدا يك جلسه ای تشکیل میدهم تا بودجه هست چیز دیگری مطرح نخواهد شد فردا بودجه است بعد جلسه دیگری قرار میدهم فردا جلسه ساعت هشت و نیم میباشد .

(مجلس ساعت یازده عصر ختم شد) .

رئیس مجلس شورای ملی - **رضا حکمت**